

פרשת חוקת תשע"ח חטאו של משה

[1] במדבר פרק כ

(א) וַיִּבְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרִין בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשָׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ וַתָּמַת שָׁם מֵרִים וַתִּקָּבֵר שָׁם: (ב) וְלֹא הָיָה מִיָּם לָעֵדָה וַיִּקְהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֹהֶרֶן: (ג) וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוֹ גִּוְעֵנוּ בְּגֹעַ אַחֲנֵנוּ לִפְנֵי יְקֹוֹק: (ד) וְלָמָּה הִבְאַתֶּם אֶת קֹהֶל יְקֹוֹק אֶל הַמְדַבֵּר הַזֶּה לְמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵינֵינוּ: (ה) וְלָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל הַמְּקוֹם הַרְעֵה הַזֶּה לֹא מְקוֹם זָרַע וַתֹּאנְהָ וַגִּפֹּן וְרַמּוֹן וַיִּמֵּס אֶת לְשׁוֹת: (ו) וַיִּבֵּא מֹשֶׁה וְאֹהֶרֶן מִפְּנֵי הַקְּהָל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיִּרְא כְבוֹד יְקֹוֹק אֲלֵיהֶם: פ (ז) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ח) קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהַקְּהֵל אֶת הָעֵדָה אֹתָהּ וְאֹהֶרֶן אַחִיד וַדְּבַרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמִיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֵּלַע וְהַשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעֵיֵרָם: (ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי יְקֹוֹק כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: (י) וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאֹהֶרֶן אֶת הַקְּהָל אֶל פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמַעוּ נָא הַמְּרִים הַמֵּן הַסֵּלַע הַזֶּה נוֹצֵיא לָכֶם מַיִם: (יא) וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּד אֶת הַסֵּלַע בְּמַטְהוֹ פְּעָמָיִם וַיִּצְאוּ מִיָּם רַבִּים וַתִּשָּׂת הָעֵדָה וּבְעֵיֵרָם: ס (יב) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה וְאַל אֹהֶרֶן יַעַז לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִכֹּן לֹא תִבְיֹאוּ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם: (יג) הֲיָמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְקֹוֹק וַיִּקְדַּשׁ בָּם: ס (יד) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקְדָּשׁ אֶל מִלֹּךְ אֲדוֹם כֹּה אָמַר אַחִיד יִשְׂרָאֵל אֹתָהּ יְדַעְתָּ אֶת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מַצֵּאתָנוּ:

רש"י
(א) **כל העדה** - עדה השלמה, שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים: **ותמת שם מרים** - למה נסמכה פרשת מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת: **ותמת שם מרים** - אף היא בנשיקה מתה ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שאינו דרך כבוד של מעלה. ובאהרן נאמר על פי ה', באלה מסעי (במדבר לג, לח):
(ב) **ולא היה מים לעדה** - מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים: (ג) **ולו גוענו** - הלואי שגוענו: **בגוע אחינו** - במיתת אחינו בדבר, למד שמיתת צמא מגונה ממנה: **בגוע** - שם דבר הוא, כמו במיתת אחינו, ולא יתכן לפרשו כשמתו אחינו, שאם כן היה לו להנקד בגוע: (ח) **ואת בעיירם** - מכאן שחס הקדוש ברוך הוא על ממונם של ישראל: (י) **ויקהלו וגו'** - זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה: **המן הסלע הזה נוציא** - לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים, כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים, לכך אמר להם המורים סרבנים, לשון יוני שוטים, מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים: (יא) **פעמים** - לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמה צריך להכות כבראשונה, שנאמר (שמות יז, ו) והכית בצור, ונזדמן להם אותו סלע והכהו: (יב) **יען לא האמנתם בי** - גלה הכתוב

שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט קשה מזו, אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל, לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם: **להקדישני** - שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו: **לכן לא תביאו** - בשבועה, כמו (שמואל א' ג, יד) לכן נשבעתי לבית עלי, נשבע בקפיצה כדי שלא ירבו בתפלה על כך: (יג) **המה מי מריבה** - הם הנזכרים במקום אחר אלו ראו אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א, כב) כל הבן היולד היאורה תשליכוהו: **ויקדש בם** - שמתו משה ואהרן על ידם. שכשהקב"ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי ומתקדש על הבריות, וכן הוא אומר (תהלים סח, לו) נורא אלהים ממקדשיך, וכן הוא אומר (ויקרא י, ג) בקרובי אקדש: (יד) **אחיד ישראל** - מה ראה להזכיר כאן אחוה, אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם, שנאמר לו (בראשית טו, יג) כי גר יהיה זרעך, ועל שנינו היה אותו החוב לפורעו: **אתה ידעת את כל התלאה** - לפיכך פירש אביכם מעל אבינו (שם לו, ו) וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, מפני השטר חוב המוטל עליהם והטילו על יעקב:

[2] שמות פרק לב

(א) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי עֹשֶׂה לָּךְ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְהֵם מִצְרַיִם: (ח) סָרוּ מֵהָר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסַּכָּה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ וַיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹף מֵאָרֶץ מִצְרַיִם: (ט) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה רֵאֵתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם קִשָּׁה עֲרֹף הוּא: (י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי וַיַּחַר אֲפִי בָהֶם וְאָכַלְם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגֹי גְדוֹל: (יא) וַיַּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי יְקֹוֹק אֶלְהֵיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְקֹוֹק יַחַר אַפְּךָ בְּעַמְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאָרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְגֵד חֲזָקָה: ... (יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּצְנֵה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַף מִיָּדוֹ מִזְדֵּיו אֶת הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר: (כ) וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּק וַיִּזְרַע עַל פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשָּׂק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ... (ל) וַיְהִי מִמִּחְרַת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַתֶּם חֲטֵאתֶם חֲטָאתֶם חֲטָאתֶם גְּדֹלָה וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל יְקֹוֹק אוּלַי אַכְפְּרָה בְּעַד חֲטֵאתְכֶם: (לא) וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל יְקֹוֹק וַיֹּאמֶר אֲנִי חֲטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאתָ גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִים זָהָב: (לב) וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חֲטֵאתֶם וְאִם אֶתְּנֶה לָּךְ מִחְנֵי נָא מִסַּפְרָךְ אֲשֶׁר כְּתַבְתָּ: (לג) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר חֲטָא לִי אֶמְחֶנּוּ מִסַּפְרִי: (לד) וְעַתָּה לָּךְ נָחָה אֶת הָעָם אֶל אֲשֶׁר דְּבַרְתָּ לָּךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לִפְנֵיךָ וּבְיָוִם פְּקֹדֵי וּפְקֹדֵי תִי עֲלֵהֶם חֲטֵאתֶם:

רש"י
(א) **וידבר יקוק אל משה** - לשון קושי הוא, כמו (בראשית מב ז) וידבר אתם קשות: **לך רד** - מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה: **שחת עמך** - שחת העם לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו: (ט) **קשה ערף** - מחזרין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם, וממאנים לשמוע: (י) **הניחה לי** - עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם: (יא) **למה ה' יחרה אפך** - כלום מתקנא אלא חכם בחכם, גבור בגבור: (יט) **וישלך מידי וגו'** - אמר מה פסח שהיא אחת מן המצות, אמרה תורה (שמות יב מג) כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כלה כאן, וכל ישראל משומדים ואתננה להם: **תחת החר** - לרגלי החר: (כ) **ויזר** - לשון נפוץ, וכן (איוב יח טו) יזרה על נוהו גפרית, וכן (משלי א יז) כי חנם מזורה הרשת, שזורין בה דגן וקטנית: **וישק את בני ישראל** - נתכוין לבדקן כסוטות. שלש מיתות נדונו שם אם יש עדים והתראה בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים, עדים בלא התראה במגפה, שנאמר (פסוק לה) ויגוף ה' את העם, לא עדים ולא התראה בהדרוקן, שבדקום: <<<

רש"י לשמות פרק לב [המשך]

המים וצבו בטניהם: (ל) **אכפרה בעד חטאתכם** - אשים כופר וקנור וסתימה לנגד חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין החטא: (לא) **אלהי זהב** - אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא: (לב) **ועתה אם תשא חטאתם** - הרי טוב, איני אומר לך מחני. ואם אין, מחני, וזה מקרא קצר, וכן הרבה: **מספרך** - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי, שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים: (לד) **אל אשר דברתי לך** - יש כאן לך אצל דבור במקום אליך, וכן (מלכים א ב יט) לדבר לו על אדוניהו: **הנה מלאכי** - ולא אני: **וביום פקדי וגו'** - עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל

רש"י

(א) **פסל לך** - הראהו מחצב סנפירינן מתוך אהלו, ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה: **פסל לך** - אתה שברת הראשונות, אתה פסל לך אחרות. משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע, עמד שושבינה וקרע כתובתה, אמר אם יאמר המלך להורגה אומר לו עדיין אינה אשתך. בדק המלך ומצא, שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נטרצה לה. אמר לו שושבינה כתוב לה כתובה אחרת, שנקרעה הראשונה. אמר לו המלך אתה קרעת אותה, אתה קנה לך נייר אחר, ואני אכתוב לה בכתב ידי, כן המלך זה הקדוש ברוך הוא, השפחות אלו ערב רב, והשושבין זה משה, ארוסתו של הקדוש ברוך הוא אלו ישראל, לכך נאמר פסל לך: (ב) **נכון** - מזומן: (ג) **ואיש לא יעלה עמך** - הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלה, שלטה בהן עין רעה, אין לך מדה יפה מן הצניעות: (כה) **לא תשחט וגו'** - לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, אזוהרה לשוחט או לזורק או לאחד מבני החבורה: **ולא ילין** - כתרוממו. אין לינה מועלת בראש המזבח, ואין לינה אלא בעמוד השחר: **זבח חג הפסח** - אימוריו, ומכאן אתה למד לכל הקטר חלבים ואברים: (כט) **ויהי ברדת משה** - כשהביא לוחות אחרונות ביום הכפורים: **כי קרן** - לשון קרנים, שהאור מבהיק ובולט כמין קרן. ומהיכן זכה משה לקרני הוד, רבותינו אמרו מן המערה, שנתן הקדוש ברוך הוא ידו על פניו, שנאמר (שמות לג כב) ושכותי כפי:

[3] שמות פרק לד

(א) ויאמר יקוק אל משה פסל לך שני לוחות אבנים פראשנים וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשנים אשר שברת: (ב) והנה נכון לבקר ועלית בבקר אל הר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר: (ג) ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא: ... (כה) לא תשחט על חמץ דם זבחי ולא יליו לבקר זבח חג הפסח: ... (כט) ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לוחות העדת בידי משה ברדתו מן ההר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדרבו אתו:

[4] במדבר פרק יד

(יג) ויאמר משה אל יקוק ושמעו מצרים כי העלית בכחך את העם הזה מקרב: (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת שמעו כי אתה יקוק בקרב העם הזה אשר עין בעין נראה אתה יקוק ועננך עמד עליהם ובעמד ענן אתה הלך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה: (טו) והמתה את העם הזה פאיש אחד ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר: (טז) מבילתי יכלת יקוק להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר: (יז) ועתה יגדל נא כח אדני פאשר דברת לאמר: (יח) יקוק ארץ אפים ורב חסד נשא עון ופשע ונקמה לא ינקה פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים: (יט) סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: (כ) ויאמר יקוק סלחתי כדברך: (כא) ואולם חי אני וימלא כבוד יקוק את כל הארץ: (כב) כי כל האנשים הראים את פבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: (כג) אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה: (כד) ועבדי קלב עקב הייתה רוח אחרת עמו וימלא אתרי והביאתיו אל הארץ אשר בא שמע וזרעו יורשנה: (כה) והעמלקי והכנעני יושב בעמק מחר פנו וסעו לכם המדבר דרך ים סוף:

רש"י

(יג-יד) **ושמעו מצרים** - ושמעו את אשר תהרגם: **כי העלית** - כי משמש בלשון אשר, והם ראו אשר העלית בכחך הגדול אותם מקרבם וכשישמעו שאתה הורגם לא יאמרו שחטאו לך, אלא יאמרו שכנגדם יכולת להלחם אבל כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם. וזה הוא ואמרו אל יושב הארץ הזאת - כמו על יושב הארץ הזאת. ומה יאמרו עליהם, מה שאמור בסוף הענין, מבילתי יכולת ה', בשביל ששמעו כי אתה ה' שוכן בקרבם, ועין בעין אתה ה' נראה להם, והכל בדרך חבה, ולא הכירו בך שנתקה אהבתך מהם עד הנה: (טו) **והמתה את העם הזה כאיש אחד** - פתאום, ומתוך כך יאמרו הגוים אשר שמעו את שמעך וגו': (טז) **מבילתי יכלת וגו'** - לפי שיושבי הארץ חזקים וגבורים, ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים, זאת יאמרו על יושב הארץ הזאת: **מבילתי יכלת** - מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם: **יכלת** - שם דבר הוא: (יז) **יגדל נא כח ה'** - לעשות דבורך: **כאשר דברת לאמר** - ומהו הדבור: (יח) **ה' ארץ אפים** - לצדיקים ולרשעים. כשעלה משה למרום מצאו משה להקב"ה שהיה יושב וכותב ה' ארץ אפים. אמר לו לצדיקים. אמר לו הקדוש ברוך הוא אף לרשעים. אמר לו רשעים יאבדו. אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שתצטרך לדבר. כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו בארץ אפים, אמר לו הקדוש ברוך הוא והלא אמרת לי לצדיקים. אמר לו והלא אמרת לי אף לרשעים: **ונקה** - לשבים: **לא ינקה** - לשאינן שבים: (כ) **כדברך** - בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבילתי יכולת ה': (כא) **ואולם** - כמו אבל זאת אעשה להם: **חי אני** - לשון שבועה. כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ, כך אקיים להם, כי כל האנשים הרואים וגו' אם יראו את הארץ. הרי זה מקרא מסורס, חי אני כי כל האנשים אם יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ, שלא יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבילתי יכולת ה' להביאם, שלא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור ארבעים שנה מעט מעט: (כב) **וינסו** - כמשמעו: **זה עשר פעמים** - שנים בים שנים במן ושנים בשליו וכו', כדאיתא במס' ערכין (טו א): (כג) **אם יראו** - לא יראוה - לא יראו את הארץ: (כד) **רוח אחרת** - שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב, למרגלים אמר, אני עמכם בעצה, ובלבו היה לומר האמת ועל ידי כן היה בו כח להשתיקם, כמו שנאמר (לעיל יג ל) ויהס כלב, שהיו סבורים שיאמר כמותם, זהו שנאמר בספר (יהושע יד ז) ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי, ולא כאשר עם פי: **וימלא אחרי** - וימלא את לבו אחרי וזה מקרא קצר: **אשר בא שמה** - חברון תנתן לו: **יורשנה** - כתרוממו יתרכינה, יורישו את הענקים ואת העם אשר בה, ואין לתרגמו יירתינה, אלא במקום יירשנה: (כה) **והעמלקי וגו'** - אם תלכו שם יהרגו אתכם, מאחר שאיני עמכם: **מחר פנו** - לאחוריהם וסעו לכם וגו':